

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) 2016-III. Çeyrek (Temmuz, Ağustos, Eylül) Değerlendirmesi

ERDAL TANAS KARAGÖL

- 2016 yılı üçüncü çeyrekte gerçekleşen ekonomik daralmanın kaynağı nedir?
- Gerçekleşen ekonomik daralma sonucunda Türkiye'nin dünyadaki sıralaması nedir?
- 2016 yılı için hedeflenen ekonomik büyüme oranı bundan nasıl etkilenir?

GİRİŞ

2016 yılı üçüncü çeyreği hem küresel ekonomideki birçok gelişme hem de Türkiye'de yaşanan iç dinamiklerin etkili olduğu bir süreç olmuştur. Küresel gelişmelerin gelişmekte olan ekonomiler aleyhine işlediği bu süreçte Türkiye, 15 Temmuz 2016 tarihinde darbe girişimi ile karşı karşıya kalmıştır. Darbe girişiminin başarısız olması ve sonrasında ekonomideki negatif etkisini azaltmaya yönelik uygulamalar ülke ekonomisinin hızla toparlanmasını sağlamıştır.

Küresel ekonomide yaşananlara bakıldığında, Brexit sürecinin Avrupa ve dünya ekonomisi açısından oluşturduğu risk ve belirsizlik ortamı nedeniyle IMF ve OECD'nin, 2016 yılına ait küresel büyüme tahminlerini aşağı çektiği görülmektedir. 2016 yılı için IMF yüzde 3,1 ve OECD yüzde 2,9 küresel büyüme oranları ile tahminlerini aşağı yönlü revize etmiştir. Üçüncü çeyreğin son ayı olan Eylül'de yapılan Amerikan Merkez Bankası (FED) toplantısında ise faiz oranlarının değiştirilmesi yönünde bir karar çıkmamış an-

cak faiz artırımını yönünde olumlu koşulların güçlendiği açıklanmıştır. Nitekim 2016 yılı Aralık ayında FED'den faiz artırım kararı gelmiştir.

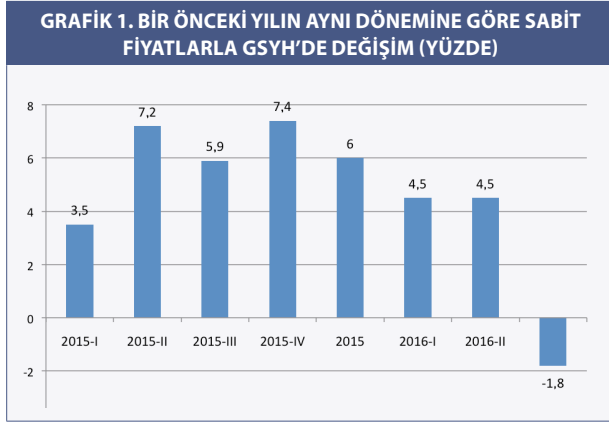
Türkiye ekonomisi ise 15 Temmuz darbe girişiminin ardından kritik zorluklar ve eşik noktalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomi yönetimi almış olduğu tedbirlerle hem ulusal hem de uluslararası piyasalara güven veren bir profil çizmiştir. Ulusal ve dış kaynaklı tüm risklere rağmen Türkiye ekonomisi sahip olduğu güçlü makroekonomik göstergelerle başarısız darbe girişiminin olumsuz etkilerini bertaraf etmiştir. Ancak uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları darbe girişiminin hemen ardından Türkiye'nin not görünümüne dair olumsuz açıklamalarda bulunmuşlardır. Moody's Türkiye'nin kredi notunu yatırım yapılabilir seviyenin altına indirmiştir.

Tüm bu gelişmeler 2016 yılı üçüncü çeyrek ekonomik büyüme oranını etkilemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) oranı 2016 yılı üçüncü çeyrekte bir önceki

ERDAL TANAS KARAGÖL

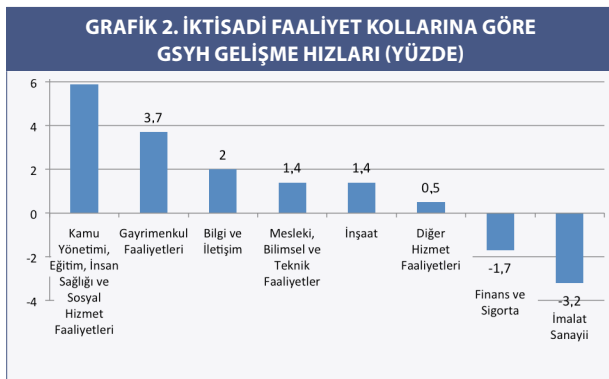
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü'nden 1992 yılında derece ile mezun oldu. Yüksek lisansını Connecticut Üniversitesi'nde tamamladı. Doktorasını ise 2002 yılında İngiltere'de York Üniversitesi'nde Dış Borçlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi ve Dış Borç Öteleme Riski konusu üzerinde tamamladı. Ekonomik büyüme, savunma ekonomisi, dış borçlar, borç krizleri, IMF stand-by anlaşmaları, enerji ekonomisi, kamu harcamaları, sosyal yardımlar ve yoksulluk konularında yayınları bulunmaktadır. Halen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü'nde profesör olarak çalışmaktadır.

yılın aynı dönemine göre yüzde 1,8 azalmıştır (Grafik 1). Böylece 2016 yılı üçüncü çeyrek GSYH cari fiyatlarla 655 milyar 400 milyon TL olmuştur. 2016 yılı üçüncü çeyreğindeki negatif büyüme ile birlikte Türkiye ekonomisinin, 2009 yılı son çeyreğinden itibaren 27 çeyreklik dönem boyunca aralıksız pozitif büyüme trendi kesintiye uğramıştır.

Kaynak: TÜİK

2016 yılı üçüncü çeyreğinde iktisadi faaliyet kollarına göre GSYH gelişme hızları incelendiğinde, en yüksek büyüme oranı yüzde 5,9 ile kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetlerinde gerçekleşmiştir. İkinci en yüksek oran yüzde 3,7 ile gayrimenkul sektöründe yaşanırken, imalat sanayii sektörünün gelişim hızı üçüncü çeyrekte yüzde 3,2 azalmıştır. İmalat sanayiinde yaşanan bu daralma 2016 yılı üçüncü çeyrek ekonomik büyüme performansını doğrudan etkileyen faktörlerin başında gelmiştir (Grafik 2).

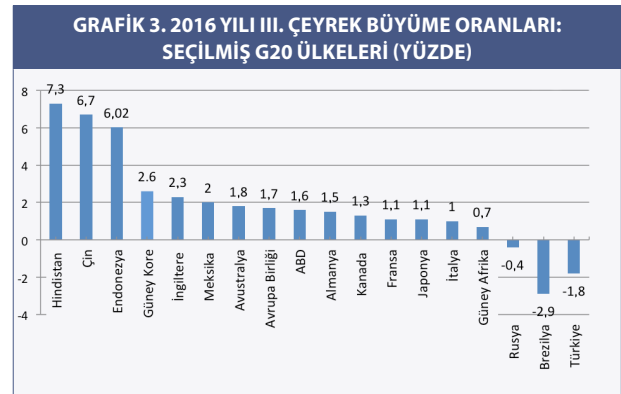

Kaynak: TÜİK

ÜLKELER VE EKONOMİK BÜYÜME

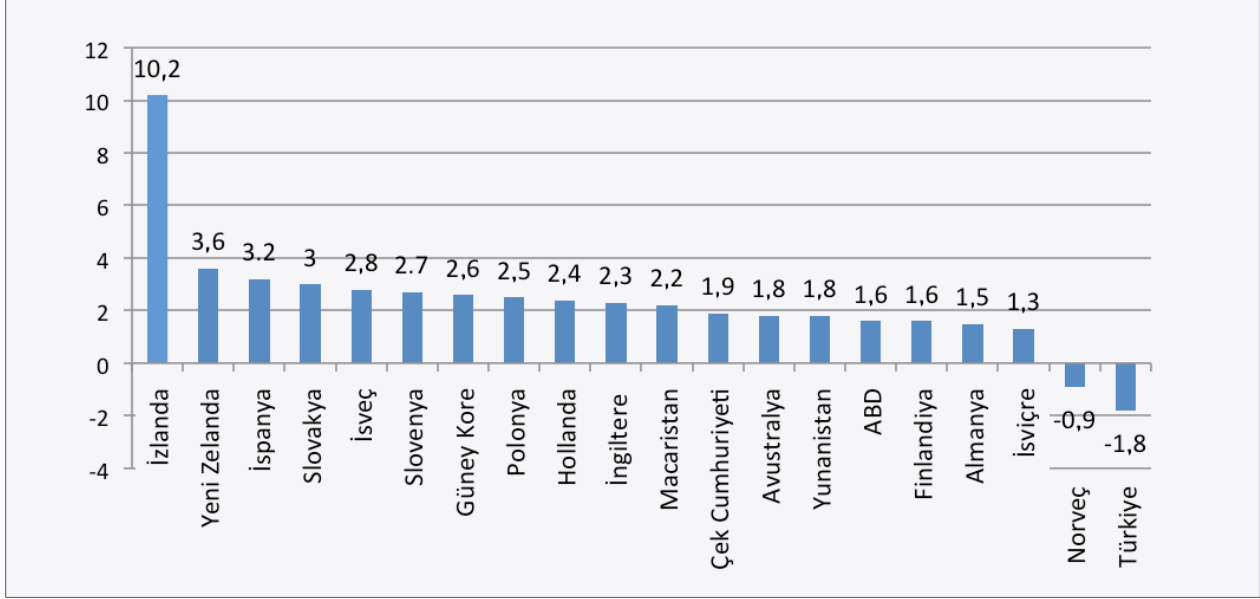
2016 yılı üçüncü çeyreğinde yaşanan gelişmeler dikkate alındığında ABD seçimleri başta olmak üzere, Brexit sonrası AB'nin geleceği, Kuzey Afrika ve Suriye'de devam eden krizler küresel siyaset ve ekonominin başlıca gündem maddeleri arasında görülmektedir. Brezilya ekonomisinin üçüncü çeyrekte de küçülmeye devam etmesi, Brexit başta olmak üzere AB'nin geleceği hakkındaki belirsizlikler ve Çin'in yavaşlayan büyüme oranları IMF ve OECD gibi kurumların küresel ekonomik büyüme tahminlerini düşürmesinde etkili olmuştur. Bununla beraber FED'in faiz artırımı yönündeki beklentilerin artması da gelişmekte olan ülkeler açısından risk oluşturabilecek bir diğer faktör olarak da öne çıkmıştır. Nitekim 2016 yılı Aralık ayında artan faiz oranlarının küresel piyasalarda oluşturduğu risk ortamı net bir şekilde görülmüştür. Öte yandan 2016 yılı üçüncü çeyrekte genel olarak Asya ülkelerinin yüksek ekonomik performanslarıyla dünya ekonomik büyümesinin lokomotifi olduklarını söylemek mümkündür.

G20 ülkelerinin ekonomik büyüme performansına bakıldığında ise 2016 yılı üçüncü çeyrekte en yüksek ekonomik büyüme oranını yüzde 7,3 ile Hindistan'ın gerçekleştirdiği görülmektedir. Ekonomik büyümesi son yılların en düşük seviyesine gerileyen Çin ise 2016 yılı son iki çeyreğinde olduğu gibi üçüncü çeyrekte de yüzde 6,7 oranında ekonomik büyüme gerçekleştirerek Hindistan'ı ikinci sırada takip etmiştir. Yüzde 6,02 ekonomik büyüme oranı ile Endonezya G20 ülkeleri içerisinde ekonomik büyüme sıralamasında üçüncü sırayı almıştır (Grafik 3).

Kaynak: Trading Economics

GRAFİK 4. 2016 YILI III. ÇEYREK BÜYÜME ORANLARI: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ (YÜZDE)

Kaynak: Trading Economics

Diğer yandan 34 üyeli OECD ülkeleri içinde 2016 yılı üçüncü çeyrekte en yüksek ekonomik büyüme oranına sahip olan ülke yüzde 10,2 ile İzlanda olmuştur. Yüzde 3,6 ve yüzde 3,2 oranında ekonomik büyümeyle ikinci ve üçüncü sırayı ise Yeni Zelanda ve İspanya almıştır (Grafik 4).

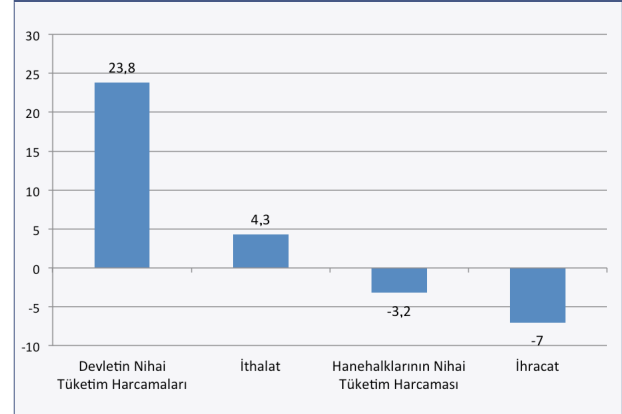
DEVLETİN NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI ARTTI

2016 yılı üçüncü çeyrek mal ve hizmet ihracat oranı 2015 yılının aynı dönemine göre yüzde 7 oranında azalmıştır. İç taleple ilgili en önemli göstergelerden biri olan hanehalkı nihai tüketim harcamaları bir önceki yıla göre yüzde 3,2 azalırken, devletin nihai tüketim harcamaları ise yüzde 23,8 oranında artış göstermiştir. İthalat oranında yaşanan artış da yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 5). Hanehalkının nihai tüketim harcamalarının azalmasında 15 Temmuz darbe girişimi etkili olmuştur. Bu durum 27 çeyrektir gerçekleşen kesintisiz ekonomik büyüme performansına da olumsuz yansımıştır.

Türkiye'nin ülke gruplarına göre yapılan toplam ihracat oranı yüzde 2,7 düşüşle yaklaşık 104 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 yılı üçüncü

çeyreğinde ithalat ise yüzde 6,5 azalarak 146 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Diğer yandan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2015 Eylül ayında yüzde 75,2 iken, 2016 Eylül ayında ise yüzde 71,5'e düşmüştür.

GRAFİK 5. ÖZEL SEKTÖR, KAMU SEKTÖRÜ, İHRACAT VE İTHALAT GELİŞİM HIZLARI (YÜZDE)

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin en büyük ticari pazarı olan AB'ye olan ihracatı 2016 yılı üçüncü çeyrekte bir önceki yıla kıyasla yüzde 8,2 artış göstererek yaklaşık 50 milyar dolara yükselmiştir. Bunun yanı sıra Kuzey Amerika ve Avustralya ülkelerine ihracatta da artış gözlen-

TABLO 1. ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT

ÜLKE GRUPLARI	2015 (OCAK-EYLÜL)		2016 (OCAK-EYLÜL)		DEĞİŞİM
	DEĞER (BİN DOLAR)	(YÜZDE)	DEĞER (BİN DOLAR)	(YÜZDE)	(YÜZDE)
GENEL TOPLAM	107.166.025	100	104.227.173	100	-2,7
A- AVRUPA BİRLİĞİ (AB-28)	46.715.848	43,6	50.551.401	48,5	8,2
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	1.426.084	1,3	1.360.134	1,3	-4,6
C- DİĞER ÜLKELER	59.024.093	55,1	52.315.638	50,2	-11,4
1- Diğer Avrupa Ülkeleri	11.115.988	10,4	7.265.820	7,0	-34,6
2- Afrika Ülkeleri	9.164.584	8,6	8.482.249	8,1	-7,4
Kuzey Afrika Ülkeleri	6.259.791	5,8	5.765.007	5,5	-7,9
Diğer Afrika Ülkeleri	2.904.793	2,7	2.717.241	2,6	-6,5
3- Amerika Ülkeleri	6.889.249	6,4	6.690.192	6,4	-2,9
Kuzey Amerika Ülkeleri	5.265.774	4,9	5.294.678	5,1	0,5
Orta Amerika ve Karayip Ülkeleri	617.392	0,6	597.355	0,6	-3,2
Güney Amerika Ülkeleri	1.006.084	0,9	798.158	0,8	-20,7
4- Asya Ülkeleri	31.322.033	29,2	29.181.606	28,0	-6,8
Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	23.539.530	22,0	22.199.983	21,3	-5,7
Diğer Asya Ülkeleri	7.782.503	7,3	6.981.623	6,7	-10,3
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	464.313	0,4	580.193	0,6	25,0
6- Diğer Ülkeler	67.926	0,1	115.580	0,1	70,2

Kaynak: TÜİK

miştir. Türkiye'nin en önemli dış pazarlarından olan Almanya, İngiltere ve İtalya'ya olan ihracat geçen yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 5,3, 13,1 ve 10 oranlarında artış göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülke Almanya olmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye'nin Ortadoğu'daki en önemli ihraç noktalarından biri olan Irak'a yapılan ihracat oranında yüzde 17,5'lik bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu düşüşe etki eden en önemli sebep Irak'ın siyasi istikrar ortamındaki sorunlardır (Tablo 1). Bu dönemde Türkiye'nin imalat sanayii ürünleri ihracatı içinde ileri teknoloji ürünlerinin payı ise yüzde 3,4 olarak gerçekleşmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

2016 yılı üçüncü çeyrek küresel ekonomi görünümünde gelişmekte olan ülke ekonomilerinin büyüme performanslarında öngörülen ivme kaybı IMF ve OECD tarafından büyüme oranlarında azalış yönünde revizyon yapılmasına neden olmuştur. FED'in faiz

artırma ihtimali dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde sermaye girişlerine yönelik beklentilerin zayıf bir görünüm çizmesi, İngiltere'nin AB'den çıkmaya yönelik sürecinin geleceği ve Amerikan başkanlık seçimleri küresel ekonomiyi etkileyen faktörlerden olmuştur.

İç ve dış piyasalarda yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler, uluslararası ekonomi kuruluşlarının Türkiye'ye yönelik ön yargılı kararları ve 15 Temmuz'da gerçekleştirilen darbe girişimi neticesinde Türkiye ekonomisinde 2016 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 1,8 oranında daralma görülmüştür. 15 Temmuz'da yaşanan darbe girişiminin olumsuz etkileriyle beraber Türkiye ekonomisinin 27 çeyreklik kesintisiz ekonomik büyüme performansı kesintiye uğramıştır.

Ekonomik büyüme oranında yaşanan düşüşte ihracat performansındaki daralma etkili olmuştur. Ortadoğu'da kaos ortamının devam ediyor olması ve en büyük ihraç pazarı olan Irak'a yapılan ihracatta düşüşün devam etmesi Türkiye'nin ihracat rakamlarını olumsuz etkileyen önemli faktördür. Türkiye'nin güç-

lü ihracat pazarlarından olan Rusya ile ilişkilerin normalleşme sürecine girmesine rağmen, 2016 yılı üçüncü çeyrek itibarıyla Rusya'ya yapılan ihracatın istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin hedeflenen ekonomik büyüme oranlarına ulaşabilmesi adına ülkenin ihracat performansını artıracak pazar arayışlarına girmesi gerekmektedir. Rusya ile düzelen ilişkilerin ihracata olumlu yansıtacağı beklentisi ile birlikte Türkiye'nin önümüzdeki dönemlerde daha yüksek ihracat oranlarına ulaşması beklenmektedir.

2016-2018 Orta Vadeli Program'da (OVP) ekonomik büyümede hedeflenen yüzde 4,5 büyüme oranına ulaşılmasında ihracatın etkisi oldukça fazladır. Bu nedenle ihracat oranlarını artıracak yeni pazarların

yanı sıra yapısal reformlara olan ihtiyaç halihazırda devam etmektedir. Bu bağlamda açıklanan yapısal reformların hayata geçirilmesi de büyük önem arz etmektedir. Önceki dönemlerde sergilenen ekonomik büyüme oranlarının hayata geçirilecek yapısal reformlar ile birlikte sürdürülebilir bir yapıya kavuşması sağlanmalıdır. Bu bağlamda politika yapıcılarının Türkiye ekonomisinin sorunlu alanlarını oluşturan tasarruf, katma değerli üretim ve AR-GE konularına odaklanması gerekmektedir. Halihazırdaki ulusal ve uluslararası olumsuz tabloya rağmen Türkiye'nin kamu ekonomisindeki sağlam göstergelerinin ileriki dönemlerde gerçekleşecek ekonomik büyüme performansına olumlu etki sağlaması beklenmektedir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya

06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı

No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite

1106 Washington D.C. 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen

Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985